

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНOSTI

Богдан Олександрович Пionтківський-Вихватень,
кандидат педагогічних наук,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4379-2082>

УДК 37.013.8

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-1\(80\)-81-84](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-1(80)-81-84)

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ ТА ІНТЕРВ'ЮВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація.

У статті викладено правила безоціночного спілкування, розглянуто два віртуальних підходи до концепцій освіти. Розкрито ієрархію мікронавичок у спілкуванні, після освоєння яких кожен педагог зможе впевнено вести онлайн-інтерв'ювання, консультування. Представлено кодекс викладача в контексті онлайн-роботи з учнем. Детально викладено п'ятистадійне інтерв'ю, яке педагог може використовувати виключно у своєму стилі, працюючи з учнем онлайн-режимі.

Ключові слова: інтерв'ювання; консультування; педагог; учень; діалог; навички спілкування; онлайн-навчання; стиль спілкування.

На сьогодні актуалізувались питання щодо процесу інтерв'ювання та консультування в дистанційній діяльності вчителів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) і не тільки. Нашою метою є представлення широкому загалу освітян спеціальних навичок, компетентності, а також деяких концепцій, що будуть забезпечувати чільне місце для професійної педагогічної діяльності. Запропоновані ідеї (успішно застосовувані на практиці) можуть стати фундаментом, на якому кожен учитель збудує власний, притаманний лише йому, стиль консультування та інтерв'ювання.

Опанувавши головну структуру інтерв'ю, до якої може бути застосовано багато теорій, вчителю стане легше здійснювати профорієнтаційне інтерв'ю для учнівської молоді, приймати рішення, аналізувати власний, притаманний лише йому стиль надання допомоги і чинити вплив на учнів. Проводити повне інтерв'ю, використовуючи лише навички вислуховування.

Виклики, що постали перед освітніми системами всіх країн світу, в тому числі й України, зумовлені пандемією COVID-19, змусили освітян здебільшого працювати в онлайн-режимі, адже всі заклади освіти в Україні організують освіт-

ній процес згідно з вимогами Головного державного санітарного лікаря та рекомендаціями Міністерства освіти і науки України. З огляду на це інтерв'ювання та консультування ми розглядатимемо з позицій професійної діяльності в режимі онлайн.

Зміст освіти традиційно розглядають як один із важливих факторів розвитку дитячої обдарованості. З найбільшого числа концепцій, які було розроблено вченими різних держав світу за багатовікову історію розвитку теорії та освітньої практики, цікавими є два протилежних віртуальних підходи, що отримали назву «формальна освіта» та «матеріальна освіта». Жодна з цих назв не існує й не існувала в чистому вигляді. Вони виокремлюються як суто віртуальні полюси. Необхідно зазначити, що майже всі, раніше розроблені й до нині діючі концепції можна розглядати як такі, що схиляються до одного чи іншого полюсу. Ступінь тяжіння виражається в домінуванні одних освітніх орієнтирів над іншими.

Попри те, що сама проблема – стара як світ, терміни «формальна освіта» та «матеріальна освіта» вперше стали використовуватися лише наприкінці XVIII – початку XIX століття. Німецький учений

Е. Шмідт у своїй праці «Емпірична психологія», яку було опубліковано у 1791 р., вперше використав термін «формальна освіта». Авторство терміна «матеріальна освіта» (або – енциклопедизм) приписують його супротивнику німецькому вченому Ф. Доерпфельду, що у 1879 р. видав працю під назвою «Дидактичний матеріалізм».

Прихильники теорії формальної освіти розглядали освіту як засіб розвитку здібностей й пізнавальних потреб учнів. Основну ціль діяльності школи вони вбачали у виявленні, поглибленні та розширенні пізнавальних здібностей і потреб. Таким чином, головним критерієм під час відбору самих навчальних предметів й навчальних завдань, на їхню думку, мала слугувати розвивальна цінність цих предметів і завдань. Спеціалісти ж і прихильники матеріальної освіти абсолютизували значущість передачі учням максимальної кількості об'єму знань у різних сферах науки. Ці знання, на думку авторів таких моделей змісту освіти, мали стати фундаментом для подальшого навчання й професійної діяльності. Думки про те, на чому акцентувати в освіті (на навчанні дитини, сумі спеціально відібраних знань) чи розвивати її когнітивні здібності й потреби, вже дуже старі.

Учитель-практик незалежно від суб'єктивних бажань вимушений орієнтуватися на передачу учням максимально значного обсягу інформації. Йому фактично необхідно працювати на основі енциклопедизму, а також виходити з того, що «навчання веде за собою розвиток».

Таким чином, головним критерієм оцінювання діяльності вчителя та школи постає навчаємість, а ніяк не рівень розвитку мислення. Якщо діти добре знають математику – означає, що у них гарний учитель математики; якщо добре знають біологію – гарний учитель біології. Ніхто з цих, безумовно гарних учителів не відповідає за розвиток інтелекту, креативності й інших здібностей дитини [3, с. 324–328].

Примусово переходячи на віртуальну онлайн-освіту, ми можемо спробувати проекспериментувати з «формальною освітою», особливо зараз, коли комунікація відбувається онлайн.

Онлайн-консультування – це нова сфера психологічної та педагогічної практики. Спілкування онлайн – це фактично спілкування внутрішнього стану однієї людини з внутрішнім станом другої. В онлайн-спілкуванні, так само як і в реальному, діють правила безоцінювального спілкування з вашими учнями:

1) коли спілкуєтеся з учнями, частіше посміхайтесь (не механічно, а емпатійно та широко й харизматично розташовуйте учнів до себе);

2) навчіться уважно слухати учня, спрямовуйте та підтримуйте діалог;

3) намагайтеся якомога скоріше знайти в розмові, що зацікавило учня в темі, яку обговорюєте.

Психотерапевтичний нюанс, полягає в тому, що не

важливо, про що говорить ваш співбесідник – він завжди говорить сам про себе;

4) з першого моменту онлайн-контакту проявляйте до учня щирий інтерес – показуйте зацікавленість, намагайтеся зрозуміти дитину, дізнатися, чим живе, що собою представляє;

5) навіть фразу «Доброго дня!» можна сказати так, що це образить дитину, тому розпочинайте онлайн-діалог в гарному настрої.

Онлайн-спілкування відрізняється від «живого» спілкування тим, що ваша співбесіда може обірватися в будь-який момент, й ви не керуєте цим (наприклад, вимкнули живлення). Онлайн-спілкування двох людей – це діалог трьох: ви, ваш співрозмовник і засоби комунікації (комп'ютер, смартфон, планшет тощо). Якщо ви та ваш візаві – активні учасники, то засоби комунікації – пасивні. Однак важливим зауваженням є те, що саме від третього, мовчазного учасника, залежить якість вашого діалогу.

Примусове дистанціювання вчителя від учня, зводить нанівець багатовікову практику передачі знань, саме передачі, а не здобуття, тобто «матеріальну освіту». Якщо подумати в історико-педагогічному контексті, то саме завдяки «енциклопедизму» СРСР за 16 років (після 1945 р.) «став на ноги» і вже 12 квітня 1961 р. Ю. Гагарін на кораблі «Схід-1» здійснив перший орбітальний політ.

Інтерв'ю – це аудит або інвентаризація наявних станів учня: почуттів, переживань, бажань, прагнень, інтересів, вподобань... усього, що є на певний момент у вашого співбесідника. У науковій мові, є такий термін «анамнез». Так от, інтерв'ю – це збирання певної наявної інформації, тобто анамнезу про учня.

Консультування – це спільний пошук шляхів розв'язання поставлених питань. У консультуванні ви разом з учнем аналізуєте напрацьований матеріал під час інтерв'ю. Перш ніж проводити онлайн-консультації – необхідно вивчити та дослідити власні властивості й особливості для того, що б бути у більшій відповідності та співзвучності з унікальністю особистості, яка «знаходиться на тому кінці онлайн».

Працюючи в онлайн-режимі, так само як і в реальній комунікації, доцільно використовувати **ієрархію мікронавичок** [1]:

Уважна поведінка. Контакт очей, що відповідає культурним та індивідуальним особливостям, мова тіла, якості голосу, дотримання теми.

Послідовність базових навичок вислуховування:

1. Відкриті та закриті питання;

2. Навички спостереження за учнями;

3. Заохочування, переповідання та підсумування;

4. Відображення почуттів;

5. П'ятистадійна модель інтерв'ю: контакт/структурування; визначення проблеми; визначен-

ня теми; аналіз альтернатив та зіставлення неузгодженостей; узагальнення для повсякденного життя;

6. Конфронтація та оцінювання рівня розвитку;

7. Концентрування;

8. Відображення значущості;

9. Навички та стратегії впливу;

10. Інтеграція навичок (послідовність набуття навичок).

11. Визначення особистого стилю і теорії.

Якщо ви зіткнулися з певною проблемою у спілкуванні в кіберпросторі, просто подумайте, як би ви вчинили в реальному житті (правила одні й ті ж самі).

Існують чати, що присвячені певній темі (наприклад, чат з фізики, математики, батьківський чат). Пліч-о-пліч з обговоренням у чаті йде проблема – оффтоп (off topic – «поза темою»). Оффтопоти – означає надсилати в тематичний чат повідомлення, які не відповідають його змісту «засмічувати». Обговоріть це з учнями як елемент етикету спілкування онлайн.

Кодекс учителя в режимі онлайн-спілкування.

1. Принцип «Тут і зараз». Обговорюйте на занятті всі думки, ідеї, пропозиції, які виникли у вас та учнів (спілкуйтеся з конкретними учнями, а не теоретичними образами. Рівень усвідомлення у всіх різний, враховуйте це).

2. Створіть для ваших учнів безпечний простір. Окрім технічних нюансів, вам необхідно обговорити нюанси спілкування: висловлюватися стосовно теми, критикуєш – пропонуй, кожна думка має місце і буде почута.

3. Учні мають бути готовими до дискусії. Вони не повинні відволікатися на сторонні речі протягом вашого діалогу.

4. Зберігайте неупереджене відношення до учнів. У процесі обговорення не давайте оцінок поведінці учнів, й того, про що вони говорять. Вони вчаться, ви керуєте процесом навчання й допомагаєте їм працювати, й висловлювати власні думки.

5. Виносьте на обговорення лише ті питання, що можна розв'язати. Не виносьте на обговорення те, що неможливо реалізувати за оговорений час. Не активізуйте занадто значну кількість проблем.

6. Усі дискусії доводьте до кінця. Питання, що виносились у процесі спілкування, так чи інакше мають бути прояснені. Учителю несе відповідальність за завершення розпочатого. Саме він слідкує за незавершеними думками та дискусіями.

7. Не оцінюйте учнів у процесі заняття. Учні самі повинні оцінити себе. Ваша оцінка – це контрольний зріз знань.

8. Ставтеся нейтрально до думок і поглядів, що висловлюють учні в онлайн-спілкуванні. Не дозволяйте собі висловлювань, жестів чи виразів обличчя, що демонстрували б вашу незадоволеність ходом сеансу онлайн. Усе, що учні викону-

ють у процесі вашого діалогу – вони виконують для себе. Ви супроводжуєте їх та скеровуєте їхню навчальну діяльність.

9. Ваша мета в онлайн-режимі, як учителя, бути живим учасником дискусії стосовно теми.

10. Не приховуйте від учнів, що вони самі є причиною власних досягнень. Ви лише заохочуєте їх до пізнання, а вчитись вони повинні самостійно [2].

Інтерв'ювання має такі стадії. Зокрема, **п'ятистадійне інтерв'ю** спрямоване на те, щоб *встановити контакт і довіру; уточнити і прояснити проблему; визначити результати; створити альтернативи; узагальнити.*

Користь п'ятистадійного інтерв'ю в онлайн-режимі полягає виключно у власному вмінні спілкуватися. Під час навчальної діяльності в онлайн-режимі ми працюємо у вербально-зоровому режимі. Тобто учні звертають увагу на те, як ви спілкуєтесь. Задача вчителя полягає в проясненні значущості навчальної діяльності для учнів (безпосередньо перед заняттям), наприклад, такими питаннями: «Який сенс ти вкладаєш в сьогоднішню нашу роботу?», «Чому для тебе важливо зараз сидіти перед екраном?». Учні відповідають. Таким чином, ви задовольните потребу дітей – ви їх почуєте. Дайте зворотний зв'язок, відреагувавши на їхні відповіді. Таким чином, ви зможете встановити онлайн-контакт перед початком навчального заняття. Це необхідно для того, щоб краще «відчувати» дітей у процесі онлайн-навчання. Вербалізуйте відчуття.

Інтегрувавши навички уважного вислуховування ви зможете:

- виконати добре складене профорієнтаційне інтерв'ю, побудоване на моделі прийняття рішення;
- скласти плани довготривалої допомоги учням;
- застосовувати п'ятистадійну модель інтерв'ю виключно у вашому стилі.

Пропонуємо вашій увазі приклад мікронавичок, які можуть використовувати учителі під час професійної орієнтації учнів в онлайн-режимі:

Навички уважної поведінки:

- відкрите питання;
- закрите питання;
- заохочування;
- переповідання;
- відображення почуттів;
- резюме.

Навички впливу:

- зворотний зв'язок;
- порада/інформація/інструкція тощо;
- інтерпретація;
- логічні висновки;
- підсумовування.
- конфронтація.

Отже, проаналізувавши патову ситуацію сучасної онлайн-освіти, можемо дійти таких висновків.

1. Усе, що ви бажали донести до учнів викладайте у записах. Режим заняття в записі виводить

спілкування в площину обговорення теми. Також можна давати завдання для обговорення.

2. Обговоріть: час заняття та етикет спілкування в онлайн-режимі. Домовтеся про продовження діалогу під час розірвання зв'язку (наприклад, телефоном тощо).

3. Працюючи в онлайн-режимі іноді можуть виникати активні обговорення, що не стосуються теми, і випадково можуть перейти на особистості. Це називається «флейм» (від англ. *flame* – полум'я). Зазвичай флейми виникають спонтанно. Розвиваються дуже швидко й закінчуються нічим. Усі учасники залишаються при власній думці. Найрозумнішим для людини, яка потрапила у флейм, є один раз максимально конструктивно висловити власну позицію й більше в дискусію не вступати.

4. Якщо ви зіткнулися з деякою проблемою у спілкуванні в кіберпросторі, подумайте, як би ви вчинили в реальному житті. Правила одні й ті ж самі.

5. Люди відрізняються один від одного, так само, як культури відрізняються між собою. Перед проведенням онлайн-заняття необхідно вивчити та дослідити власні властивості й особливості для того, щоб бути у більшій відповідності та співзвучності з унікальністю особистості, яка знаходиться на тому кінці онлайн.

Таким чином, ми розглянули концепції, що пов'язані з ефективністю інтерв'ювання та консультування в сучасному стилі (онлайн). Ваше особисте випробування – зосередитись на собі та власних діях під час інтерв'ю та консультуванні. Аналізуйте інформацію під власним кутом зору. Вивчайте кожну думку та визначайте, чи відчуваєте ви себе з нею комфортно, чи здається вона правильною для вас, а також перевіряйте, чи буде вона корисною для вас і ваших учнів. Лише ті концепції та навички, що пасують вашому досвіду, належить додавати до притаманного вам стилю навчання. Для того щоб мати вихідні дані під час дослідження власного стилю консультування, інтерв'ювання пропонуємо вам записати своє інтерв'ю. У режимі онлайн можливо робити відеозапису. Перший запис допоможе вам відзначити зміни власного стилю в онлайн-режимі. Ваше ставлення до надання профорієнтаційної допомоги, а також до себе і учня завжди будуть основними в успішному наданні допомоги, профорієнтаційному консультуванні та інтерв'юванні. Визначення власної природної унікальності та поваги до неї будуть сприяти визнанню і повазі до людини, з якою ви спілкуєтесь.

Використані літературні джерела

1. Allen E. Ivey Intentional Interviewing and Counseling. Facilitating Client Development. *University of Massachusetts*. 1998. 342 p.

2. Флемминг Ф. Преобразующие диалоги. Учебник по практическим техникам содействия личностным изменениям. Київ, 1997. 379 с.

3. Савенков А.И. Психология детской одаренности. М.: Генезис, 2010. 440 с.

References

1. Allen, E. (1998). Ivey Intentional Interviewing and Counseling. Facilitating Client Development. *University of Massachusetts*. 342 p.

2. Flemming, F. (1997). Preobrazujushhie dialogi. [Transforming Dialogues]. *Uchebnik po prakticheskim tehnikam sodejstvija lichnostnym izmenenijam – A textbook on practical techniques for promoting personal change*. Kyiv, 379 p.

3. Savenkov, A.I. (2010). *Psihologija detskoj odarenosti [Psychology of children's giftedness]*. Moscow. 440 p.

Piontkovsky-Vykhvaten Bohdan. Pedagogical Career Guidance Counseling and Interviewing of Student Youth in the Conditions of Distance Learning.

Summary.

The article consistently and systematically outlines the rules of non-judgmental communication, examines two virtual approaches to the concepts of education. The hierarchy of micro-skills in communication is revealed, having mastered which each teacher will be able to confidently conduct online interviewing and counseling. The teacher's code for working online with a student is also presented. A five-stage interview is detailed, which the teacher can use exclusively in own style when working with the student online.

The teacher of practice is in a condition, regardless of his subjective desires, he is forced to focus on the transfer of the greatest possible amount of information to students. He actually has to work on the basis of encyclopedism and proceed from the fact that "learning leads to development".

As a result, this leads to the fact that the main criterion for assessing the activities of teachers and schools is learning and not the level of development of thinking.

By forcibly switching to virtual online education, we can try to experiment with "formal education", especially now with online communication.

The author looked at concepts related to the effectiveness of modern style interviewing and counseling (online). The personal challenge for teacher is to focus on himself and own actions during interviews and counseling; to analyze information from his own point of view; to study each thought and determine if he feels comfortable with it, if it seems right to him, and to see if it will be useful to him and his students. Only those concepts and skills that fit his experience should be added to his inherent learning style.

Key words: interviewing; counseling; teacher; student; dialogue; communication skills; online learning; communication style.